

Реклама как вид журналистики. Учебное пособие. Институт современного искусства / В. Л. Цвик. – М. : Смысл, 2001. – 135 с. 5. Черепанова И. Ю. Дом колдуньи. Суггестивная лингвистика / И. Ю. Черепанова. – СПб.: Лань, 1997. – 351 с. 6. Athens voice. – 2011. – № 265 7. Cosmopolitan. – 2011. – №8. 8. Hondos Centre. – 2011. – №8. 9. Marie Claire. – 2011. – №8. 10. Metrorama. – 2011. – № 2070. 11. Πέλαγος. – 2011. – №23 12. She. – 2011. – №6. 13. Vogue. – 2011. – №5.

Письменна Ю. О., к. філол. н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

РОЛЬ ПРОТОТИПНОЇ ЛЕКСИКИ У СТВОРЕННІ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ (на прикладі української лексеми *село*, російських лексем *деревня, село*)

У статті розглядаються понятійно еквівалентні лексеми близькоспоріднених мов: укр. село, рос. село, деревня, – які відносяться до національно-специфічної лексики з різним культурним фоном і відображають етнічні особливості традиційної матеріальної та духовної культури східнослов'янських народів.

Ключові слова: *прототип, лексичний фон, національна ментальність.*

В статье рассматриваются понятийно эквивалентные лексемы близкородственных языков: укр. село, рус. село, деревня, – относящиеся к национально-специфической лексике с различным культурным фоном и отражающие этнические особенности традиционной материальной и духовной культуры восточнославянских народов.

Ключевые слова: *прототип, лексический фон, национальная ментальность.*

The article deals with the prototype analysis of the ukrainian word село and the russian words село, деревня, which belong to the culturally marked words and reflect the ethnic peculiarities of the traditional culture.

Key words: *prototype, lexical background, ethnic mentality.*

Інтерес до дослідження прототипної лексики, тобто такої, що є понятійно еквівалентною відносно інших мов і лише частково еквівалентною або безеквівалентною на рівні лексичного фону, зумовлюється актуалізацією культурних фонових знань при такому

аналізі. Так, автори лінгвокраїнознавчої теорії слова Є.М. Верещагін і В.Г. Костомаров, розглядаючи семантику слова як сукупність семантичних компонентів, вирізняють лексичне поняття й лексичний фон. Міжмовне (еквівалентне) лексичне поняття існує в різних етнокультурних спільнотах і без втрати інформаційного змісту може бути адекватно виражене двома (або більше) мовами [Верещагін, Костомаров 1980, 16]. Водночас семантика слова не вичерпується лексичним поняттям, оскільки включає ще й сукупність непоняттєвих компонентів – лексичний фон, позначений особливостями світобачення етносу.

Звернімося до аналізу понятійно еквівалентних лексем близькоспоріднених мов: укр. *село*, рос. *село*, *деревня*. Багатовимірність соціокультурного феномену "село" підтверджують численні дослідження з історії, археології, етнографії, соціології, культурології, а також твори художньої літератури і мистецтва. **Актуальність** усебічного висвітлення побуту і психології села особливо декларується для східнослов'янських культур, зокрема української та російської, де історично більша частина населення мешкає в сільській місцевості. Безумовно, упродовж минулого століття відбулися значні зміни в ментальній сфері і способі життя селянства, пов'язані зі зламом традиційної ізольованості сільського побуту, глибокими змінами в ціннісних орієнтаціях, спричинених політичною й економічною нестабільністю в роки війн і революцій тощо. Крім того, недоречно було б ототожнювати етнічну культуру із культурою села поза вивченням культури міста або, наприклад, феномену інтелігенції, яку часто важко виділити як "прошарок населення", наприклад, в західноєвропейському лінгвокультурному контексті, де поняття "інтелігенція" не категоризується. Проте незаперечним є той факт, що протягом довгого часу головним носієм і зберігачем традицій етнічної матеріальної та значною мірою духовної культури східнослов'янських народів було селянство. Так, наприкінці минулого століття предметом пильної дослідницької уваги стала ментальність селянства у тісному зв'язку із творами народного мистецтва, фольклором, релігією, народною педагогікою і, безумовно, вплив селянської ментальності на національний менталітет сучасних українського і російського етносів. Дослідження духовної культури та морально-ціннісних пріоритетів етносу здебільшого базується на вивченні фразеологічного фонду національних мов, що, як відомо, є вивором колективної народної творчості.

Однією з найважливіших галузей традиційної життєдіяльності українських та російських селян був громадський побут. Традиційні громадські об'єднання – українська "громада" та російська "община (мир)", – крім контролю над виробничою діяльністю та норм соціального регулювання, були унікальним явищем народної культури, з якого бере витоки специфічне співвідношення колективного й індивідуального начал в етнічній ментальності українського і російського народів. Виникнення сільських громад здебільшого було зумовлене природно-кліматичними факторами та доіндустріальною аграрною економікою, в умовах якої існувало традиційне селянство. Колективізм у російській общині був результатом спільних господарств. Вони розвивались у часи заселення територій, коли було необхідно освоювати землі, приводити їх у культурний стан, що було важко здійснити силами окремих сімей, так створювались "спілки"-артілі для спільної праці та подальшого спільного користування її результатами. Спільно рос. *поднимали избы* ("в одиночку дом не поднимешь"), *валили поле* (розчищали з-під лісу), заготовлювали дрова тощо [Власова 1989, 34–35]. Неродючі ґрунти, короткий сезон аграрних робіт, несприятливі кліматичні умови також зумовлювали необхідність колективної селянської праці на території Російської держави. Таким чином, спільне виконання робіт, непосильних для окремої сім'ї, співпраця, взаємодопомога, рівність у забезпеченні усіх сімей землею – ці характерні риси селянської спільноти і, як наслідок, "общинна" свідомість простежуються протягом усього існування традиційного російського села (а при збереженні значних мас селянства у складі населення така свідомість впливає на ментальність та культурно-історичний обрис суспільства в цілому). Община виступала як соціальний інститут, що регулював внутрішнє життя селянства та його зв'язки із зовнішнім світом, вона була зберігачем і транслятором виробничого і соціального досвіду, всієї системи цінностей селянства. На общині замикалися основні прояви життєдіяльності селянина, і його свідомість, відповідно, не могла бути іншою, аніж груповою, общинною [Данилова, Данилов 1996, 22–25]. У рамках "миру" проходило життя селянина, справи общини були для більшості єдиною сферою застосування суспільної діяльності і вираження громадянських почуттів. Виступати разом із "миром" і від імені "миру", коли потрібно захистити свої інтереси, – ця тенденція колективної свідомості відбита в усій масі документів, що надходили від селян [Громыко 1989, 7].

Зворотним боком колективного життя і господарювання був тиск із боку общини на будь-які прояви індивідуалізму, пильний контроль щодо "рівності" і "справедливості" розподілу землі. Так, сутність селянського землеволодіння полягала в тому, що поземельні селянські общини-волості мали у своєму розпорядженні певну кількість землі, що знаходилась у користуванні окремих дворів. Оскільки селяни користувались землею рос. *"по делу"*, *"повытно"*, *"по жеребам"*, що були нерівномірні, то у деяких з'являвся надлишок землі, в інших навпаки – недостача. Нерідко в таких випадках селяни вимагали від общини урівняння ділянок [Власова 1989, 28].

Існування українських громад було позначене більшим ступенем свободи їх членів та ширшими можливостями для розвитку індивідуального господарства. Найбільш характерною особливістю еволюції економічних засад громадського устрою в Україні був той факт, що на початку XIX ст. майже всюди склався не земельно-регульований тип громади з переділами земельних ділянок між селянськими дворами, а подвірний тип землеволодіння [Українці 1999, Кн. 1, 347]. За таких умов українська "громада" не мала автократичності російського "миру". За свідченнями М. Костомарова, "...громада – це добровільне товариство людей; хто хоче – належить до громади, а хто не хоче – виходить з неї... Народ розуміє, що кожний громадянин є сам про себе самостійним господарем; обов'язки його супроти громади не йдуть далі поза сферу тих відносин, що їх установлює зв'язок їх членів ради спільної безпеки і добра кожного" [Цит. за Ковальчук 2002, 27]. Ще однією характерною особливістю громадських утворень селян в Україні була більш організаційно виражена порівняно з іншими східнослов'янськими народами роль і значення селянської молоді. Український дослідник-емігрант Олекса Воропай пише про існування парубочих і дівочих громад у центральних областях України до 30-х рр. XX ст. До обов'язків дівочої громади, наприклад, входили організація вечорниць, квітання церкви перед великими святами, упорядкування самітніх гробків на цвинтарі перед поминанням мертвих, допомога працею старим і немічним [Воропай 1991, Т.1, 54–56]. Факт існування таких молодіжних утворень, на нашу думку, є виявом демократичності української "громади" щодо статево-вікової ієрархії в суспільстві.

За формою просторової організації традиційне українське село також демонструє значні відмінності від аналогічних російських поселень: українські села мають в основному вигляд неправильного

кола або еліпса; в селі багато вуличок, які часто закінчуються біля воріт окремої хати. Росіяни та білоруси будують свої "деревни" в основному одновуличними, а "избы" – одна напроти одної без огорожі. В українському селі садиба обов'язково огороджується плетеним "плотом", "тином" чи дерев'яним парканом. Якщо розглядати духовну і матеріальну культуру в нерозривній єдності, цілком слушним видається пояснення такої специфічної побудови українських селищ через розвинений індивідуалізм, бажання розділити "свій" і "чужий" простір.

У сфері сімейного побуту традиції українського та російського села також суттєво різняться. Етнографічні джерела свідчать про існування в Росії ще на початку ХХ ст. нерозділених сімей, що подекуди нараховували по 50–70 чоловік. Ознаками такої сім'ї були спільне господарство і колективна власність на двір і сімейне майно, спільна каса, колективна праця і споживання. Хоча насправді повнота влади зосереджувалася в руках найстаршого чоловіка в сім'ї, що йменувався "большак". Голова сім'ї мав необмежену патріархальну владу, розпоряджався працею усіх членів родини, їх життя, права і обов'язки були жорстко регламентовані. У випадку непокори "большак" міг покарати винних. Коли одружені сини починали жити окремо, він вирішував, якою частиною сімейного майна їх наділити. Його дружина "большуха" зберігала сімейні гроші, стежила за порядком у домі, розподіляла роботи між жінками, навчала невісток кухонним справам [Сафьянова 1989, 92–93]. За умов авторитарної влади російського *pater familias* шлюби укладалися за домовленостями між головами родин поза згодою молодих; при виборі нареченої для сина важливе значення мало її фізичне здоров'я, оскільки невістка розглядалася, насамперед, як безоплатна робоча сила [Там само, 96]; загалом ставлення до жінок у російському селі було суворим і подекуди жорстоким.

В Україні також існували багатосімейні нерозділені господарства, проте жорсткої влади голови такого двору, за джерелами, не простежується, та й перехід від багатосімейного селянського двору до односімейного завершився ще наприкінці ХVІІІ ст. [Українці 1999, Кн. 1, 346]. Український дослідник-емігрант К. Щербаківський взагалі заперечує патріархальний тип сімейної організації в українців. Порівнюючи українські та російські весільні обряди, науковець робить висновок, що російська тоталітарність тісно пов'язана із патріархальною сімейною організацією, а матріархальний елемент в українській традиції був здатен зробити демократичною навіть

монархію [Пушкарёва 1997, 28]. За звичаєвим правом голова української селянської родини зберігав владу доти, доки сам міг працювати. Як тільки він ставав "дряхл", "слаб", то керівництво переходило до працездатного старшого сина або брата [Українці 1999, Кн. 1, 357]. Водночас у російських сім'ях влада голови родини була непохитною до самої його смерті [Сафьянова 1989, 93]. Отже, у житті російського селянина тісно співіснували колективізм общинний і сімейний. Сім'я сприймалась як господарча і моральна основа правильного способу життя індивіда в общині, а міцність інституту общини базувалась на традиційній системі взаємозв'язку і взаємодії общини і селянського двору як сімейно-трудового утворення [Данилова, Данилов 1996; Громыко 1996].

У контексті наведених етнографічних даних неупередженим видається опис українського села російським дослідником Я. Рудневим на початку ХХ ст.: "Побут українського селянина, оспіваний Гоголем, досить відомий за своїми характерними відмінностями від російського побуту. Замість дерев'яних "ізб", розтягнутих у ряд вздовж вулиці, – примхливо розкидані у хащі вишневих лісів і городів вибілені глиняні хати, обнесені високим плетнем, гарно прибрані всередині; замість пригніченої бруталістичності і побоями чоловіка, знуреної непосильною працею російської баби – весела українка у строкатому вбранні, зі жвавою розмовою і незалежними манерами; замість звичайної російської лайки – дотепний гумор і кепкування; замість хвалькуватої метушні – поважна неквапливість рухів, задумливість і мовчання – усе це вигідно відрізняє українське село від російського, здавна приваблюючи до нього поетів і художників" [Руднев, 1928, 649].

Ставлення селян до власності було позначене сильним впливом общинного землеволодіння. Російський дослідник Л.В. Мілов зазначає, що сам тип російської общини відрізнявся приматом "спільного" у порівнянні із "приватним". При цілком природному бажанні землевласника вести індивідуальне господарство в російському селянині діалектично співіснувала тенденція до колективізму, що спричиняла певну "ембріональність" приватновласницьких прагнень. Важливий свідок тому – ідея общинного землеволодіння (за селянськими уявленнями земля була "божа", "царева", "князева", "нічийна" і, відповідно, нікому належати не могла) [Мілов 1996, 56]. Саме ці особливості селянської ментальності, на думку М.О. Вилцан, були використані у ході більшовистської пропаганди у 1917 р., коли була оголошена відміна приватної власності на землю [Вилцан 1996,

341]. З іншого боку, у сфері родинного побуту традиція нерозділених сімей також не давала змоги індивіду користуватися результатами своєї праці, оскільки "спільне" майно перебувало в одноосібному розпорядженні голови родини.

В українському земельному господарюванні подвірне земелеволодіння та відсутність переділів створили ґрунт для розвитку індивідуалістичних власницьких прагнень та індивідуалізму як риси ментальності в цілому (хоча іноді відзначають обмеженість цього індивідуалізму інтересами малої спільноти, наприклад, власної родини).

Український номен "село" та російські лексеми "село", "деревня", що відносяться до національно-специфічної лексики з різним культурним фоном, відображають етнічні особливості традиційної матеріальної та духовної культури східнослов'янських народів, що позначилися на ментальності сучасних українського та російського етносів. Зіставне вивчення форми просторової організації українського і російського села, особливостей громадських утворень, родинно-сімейних відносин, еволюції приватновласницьких уявлень значною мірою пояснюють відмінності в ментальності українського і російського народів, сформовані під впливом природно-кліматичних факторів, історичних умов, соціальних стереотипів етносів.

1. *Верецагин Е.М., Костомаров В.Г.* Лингвострановедческая теория слова. – М.: Русский язык, 1980. – 320с. *Власова И.В.* Община и обычное право у русских крестьян северного Приуралья (XVII–XIX вв.) // Русские: семейный и общественный быт. – М.: Наука, 1989. – С. 24–43.
2. *Воропай О.* Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. К.: Оберіг, 1991. – Т.1. – 455 с; Т.2. – 447 с. 3. *Вылцан М.А.* Индивидуализм и коллективизм крестьян // Менталитет и аграрное развитие России (19–20 в.). – М.: Российская политическая энциклопедия, 1996. – С. 334–347.
4. *Громыко М.М.* Семья и община в традиционной духовной культуре русских крестьян XVIII–XIX вв. // Русские: семейный и общественный быт. – М.: Наука, 1989. – С. 7–24. 5. *Данилова Л.В., Данилов В.П.* Крестьянская ментальность и община // Менталитет и аграрное развитие России (19–20 в.). – М.: Российская политическая энциклопедия, 1996. – С. 22–39. 6. *Ковальчук Н.Д.* Символічний лад української культури. – К.: Знання України, 2002. – 161 с. 7. *Милов Л.В.* Природно-климатический фактор и менталитет русского крестьянства // Менталитет и аграрное развитие России (19–20 в.). – М.: Российская политическая энциклопедия, 1996. – С. 40–56. 8. *Пушкарёва Н.Л.* Этнография восточных славян в зарубежных исследованиях (1945–1990) / РАН; Институт этнологии и антропологии им. Н. Н. Миклухо-Маклая – СПб.:

Руссо-Балтийский информационный центр БЛИЦ, 1997. – 331 с.
9. Руднев Я.И. Народы мира. Этнографические очерки. – Ленинград, изд-во "П. П. Соikin", 1928. – 743 с. 10. Сафьянова А.В. Внутренний строй русской сельской семьи Алтайского края во второй половине XIX – начале XX в. (Внутрисемейные отношения, домашний уклад, досуг) // Русские: семейный и общественный быт. – М.: Наука, 1989. – С. 91–111.
11. Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах. – Опішне: Українське народознавство, 1999. – Кн. 1. – 528 с.; Кн. 2. – 544 с.

Пічахчи О.В., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

НЕОЛОГІЗМИ НОВОГРЕЦЬКОЇ МОВИ В ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯХ

У статті розглянуто тематичні групи неологізмів у новогрецьких інтернет-видаваннях, їхні словотвірні особливості, показано зростання питомої ваги композитивів та аббревіатур, авторських неосемантизмів та оказіоналізмів.

Ключові слова: інтернет-мережа, неологізм, неосемантизм, оказіоналізм, словотворення.

В статье рассмотрены тематические группы неологизмов в новогреческих интернет-изданиях, их словообразовательные особенности, показан рост удельного веса сложных слов и аббревиатур, авторских неосемантизмов и окказионализмов.

Ключевые слова: интернет, неологизм, неосемантизм, окказионализм, словообразование.

The article reviews the features of the formation and functioning of the neologisms of the Modern Greek language based on the language of Internet.

Keywords: network, neologism, neosemantics, occasionalism, wordformation.

Сучасний етап розвитку інформаційно-освітнього середовища, електронних способів спілкування та інформування, посилення значення аудіовізуальної інформації електронних ЗМІ в комп'ютерних системах визначають необхідність вивчення лінгвістичних змін, зумовлених діяльністю сучасної людини. Закономірною є поява значної кількості праць, у яких вивчаються різні аспекти мови в Інтернеті. Новогрецькій мові Інтернету присвячено роботи таких дослідників, як А. Анастасіаді-Сімеоніді,